

# Z WEBOVEJ PORADNE

---

**Konská sila.** – Môžu sa v odborných textoch používať aj názvy starších jednotiek? Ako napríklad *konská sila* alebo *ár*?

Používanie starších názvov jednotiek fyzikálnych a technických veličín, napr. *konská sila*, *atmosféra*, *kalória*, *ár*, nemožno posudzovať iba z hľadiska jazykovej správnosti. Niektoré z nich sa i dnes, po vyše tridsiatich rokoch od zmeny bežne používajú a sú spracované v aktuálnych výkladových slovníkoch (porov. *ár*, *atmosféra*, *kalória* vo výkladových slovníkoch). Samozrejme, že v odborných textoch (v učebniciach, v slovenských technických normách, technických dokumentáciách ap.) sa používanie neplatných názvov jednotiek nepripúšťa. Na tie sa však vzťahujú ustanovenia príslušných technických noriem.

**Pri posteľ?** – Je správne položiť tú knihu k posteli alebo položiť tú knihu pri posteľ?

Odpoveď na otázku možno nájsť v Krátkom slovníku slovenského jazyka pri výklade predložky *pri*, kde sa píše, že predložka *pri* sa viaže s lokálom, a nie s akuzatívom. Slovné spojenie *položiť tú knihu pri posteľ* je teda nesprávne. Predložka *pri* v spisovnej slovenčine označuje miesto blízko niekoho alebo niečoho, napr. *parkovať pri dome*, *cítiť teplo pri srdci*, *znamienko pri oku*. Smerovanie do blízkosti alebo poloha v (tesnej) blízkosti sa v slovenčine vyjadruje predložkou *k*, napr. *sadnúť si k stolu*, *ísť ku škole*, *položiť knihu k posteli*, *pod' ku mne*. Slovné spojenia typu *sadnúť si pri stôl*, *ísť pri školu*, *položiť pri posteľ*, *pod' pri mňa*, ktoré môžeme počuť v niektorých častiach západného Slovenska (napr. v Ponitří, v okolí Topoľčian, Partizánskeho, Vrábľa), sú nárečové, čiže nespisovné.

**Pravopis názvu pečiva.** – Názov pečiva (žemle) sa píše *kaiserka* alebo *kaizerka*?

Pomenovanie pečiva, na ktoré sa pýtate, pochádza z nemčiny z názvu *Kaiser-Semmel*, resp. *Kaisersemmel*, ktorý sa v slovenčine adaptoval

do podoby so spoluhláskou z *kaizerka* i *kajzerka*. Obe zdomácnené podoby zodpovedajú slovenskému pravopisu, podľa ktorého sa hláska z (nemecké slovo *Kaiser* sa vyslovuje [kajzer]) v slovenčine zapisuje písmenom z, a uvádzajú sa v Slovníku súčasného slovenského jazyka (H – L, 2011).

**Obkiatňa.** – Prosím, objasnite mi význam slova *obkiatňa*.

Názov *Obkiatňa* je doložený v 2. zväzku *Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku* (z r. 1977) ako názov miestnej časti v *Štáloch*, ktoré sú časťou Novej Bane. V kartotéke oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie nášho ústavu sa názov *Obkiatňa* (aj v podobe *Obkijatňa*) uvádza ako názov obydľia aj kopca v Novej Bani. Pôvod názvu *Obkiatňa* nie je jasný, mohol by súvisieť so slovesom *kadiť* vo význame „dymiť, čmúdiť“ či s nárečovým slovesom *obkadiť*, z jeho nedokonavej podoby *obkiadzať* vo význame „pôsobiť na niekoho, na niečo dymom, zahaľovať do dymu, okiadzať“. Chotárny názov *Obkiatňa* mohol byť teda motivovaný častým zadymením v dôsledku vypaľovania trávy či chrastia v uvedenej oblasti.

**Predložka k pri vyjadrení časovej hranice.** – Je správna predložka *k* v spojení *za obdobie k 30. 6. 2012*?

Vo výkladových slovníkoch sa pri predložke *k*, *ku* uvádza, že sa ňou vyjadruje „priestorová alebo časová hranica“, napríklad *stavbu dohotoviť k 1. januáru*. Aj v spojení, na ktoré ste sa spytovali, možno na vyjadrenie časovej hranice – konca obdobia – použiť predložku *k*, teda *za obdobie k 30. 6. 2012*. Predložka *k* sa používa na vyjadrenie časového ohraničenia (konca) predovšetkým v legislatívnych textoch a v administratívnom štýle. V bežnom jazykovom prejave sa časové ohraničenie deja vyjadruje väčšinou predložkou *do*, napr. *za obdobie do 30. 6. 2012*.

**Skloňovanie mena Táles.** – Ako sa skloňuje grécke meno *Táles*? Zachováva sa v ňom koncové *-es* alebo sa vynecháva?

Grécke meno *Táles* sa v slovenčine skloňuje so zachovávaním koncového *-es*, t. j. *od Tálesa, k Tálesovi, o Tálesovi, s Tálesom*. Koncové *-es* sa zachováva aj v privlastňovacom prídavnom mene, napr. *Tálesova veta, Tálesova kružnica*.

**Zdrobnenina od slova *kakao*.** – Je správne *kakauko* alebo *kakavko*? A prečo?

V 2. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (H – L) z r. 2011 sa ako zdrobnenina k slovu *kakao* uvádza podoba *kakavko*. V praxi sa však používajú obidve podoby *kakavko* aj *kakauko*, pričom frekvencia výskytu v textoch Slovenského národného korpusu aj na internete je približne rovnaká. Podobu *kakavko* možno vysvetliť ako utvorenú zo slova *kakavo*, ktoré je síce nespisovné, ale stretáme sa s ním nielen v hovorených, ale aj v neoficiálnych písaných jazykových prejavoch. Podoba *kakauko* sa opiera o skloňovanie slova *kakao*, presnejšie o tvar datívu a lokálu jednotného čísla *kakau*.

Napriek tomu, že v menovanom slovníku sa uvádza iba podoba *kakavko*, nemožno odmietnuť ani podobu *kakauko*.

**Skloňovanie slova *kakao*.** – Ako sa skloňuje slovo *kakao* v množnom čísle? *Dve-tri kakaá* sú jasné, ale čo ak ich je *päť*?

Pri podobných nejasnostiach odporúčame využívať elektronickú verziu slovníkov na webovej stránke JÚĽŠ SAV. V rámci hesla *kakao* sa uvádzajú prípony genitívu, datívu a lokálu jednotného čísla aj prípona genitívu množného čísla *-aí*. Genitív plurálu má teda tvar *kakaí*. V bežnej komunikácii sa v prípade kakaového nápoja častejšie používa formulácia *päť šálok/pohárov/hrnčekov kakaá*.

**O *kakae*?** – Ako sa skloňuje slovo *kakao* v štvrtom páde? Je správne *o kakae* alebo *o kakau*?

Tvar, o ktorý sa zaujímate, je tvar lokálu (predtým nazývaný šiesty pád). Slovo *kakao* má v lokáli (aj v datíve, predtým v treťom páde) príponu *-u*, čiže tvar *kakau*, čo sa vyznačuje zakončením *-au* pri slove *kakao* v Pravidlách slovenského pravopisu (2000) aj vo výkladových slovníkoch.

**Názvy ulíc.** – Ktoré pomenovania ulíc sú správne: *Ondrejská/Ondrejovská*, *Peterská/Petrovská*, *Štefanská/Štefanovská*, *Matejská/Matejovská*, *Jozefská/Jozefovská*, *Jakubská/Jakubovská*, *Michalská/Michalovská*?

Neuviedli ste, podľa čoho majú byť pomenované ulice, na ktoré sa pýtate. Ak ide o rodné mená, podľa *Ondreja* bude *Ondrejská ulica*, podľa *Petra*

*Peterská ulica*, podľa *Štefana Štefanská ulica* a podobne aj *Matejská ulica*, *Jozefská ulica*, *Jakubská ulica* a *Michalská ulica*. Prídavné meno *ondrejovský* zodpovedá názvu obce *Ondrejov* a ulica vedúca z alebo do *Ondrejova* by sa nazývala *Ondrejovská ulica*. Podobne *Petrovská ulica* by súvisela s obcami *Petrová*, *Petrovce*, *Petrovec* alebo *Petrovo*, *Štefanovská ulica* s obcami *Štefanová*, *Štefanov*, *Štefanovce* atď.

**Kanoniska a kanonistka.** – V texte o rehoľníkoch sa mi vyskytlo slovo *kanoniska*. Nemalo by to byť *kanonička*?

Slovo *kanonička* by bol prechýlený tvar od slova *kanonik*, ktorým sa v katolíckej cirkvi označuje kňaz patriaci ku katedrálnej kapitule alebo ku kapitulnému chrámu. Kanonikmi sú teda iba muži. Pomenovanie *kanoniska* je starší názov pre členku komunity rehoľných sestier, ktorá nesie názov *Kanonistky sv. Augustína rehole Notre Dame*. Vzhľadom na to odporúčame v texte používať súčasný názov *kanonistka*.

**Trendi alebo trendy?** – Ako sa píše slovo *trendi/trendy*? Je to spisovný výraz?

Od podstatného mena *trend* sa tvorí štylisticky neutrálne vzťahové prídavné meno *trendový*. V hovorovom štýle sa však používa aj prídavné meno *trendy*, ktoré nemá slovenskú adjektívnu koncovku a neskloňuje sa, podobne ako prídavné mená *sexy* (aj *sexi*), *groggy*, *kaki*. Väčšinou ide o prevzaté slová z angličtiny a podľa anglickej grafickej podoby sa zvyčajne píše aj *i/y* na konci týchto slov (porov. angl. *sexy*, *groggy*, *khaki*, *trendy*; mäkké *i* v anglickom slove *khaki* pochádza z urdskej podoby slova *khākī* „majúci podobu prachu, hliny“). Pravopisná podoba s mäkkým *i* sa častejšie uplatňuje v štylisticky príznakových výrazoch, ktoré sa utvorili už v slovenskom jazyku (skracovaním) a väčšinou sa hodnotia ako hovorové alebo slangové, napr. *kriminálny (seriál)* – *krimi (seriál)*, *sexuálne prítiažlivý (muž)* – *sexi (muž)*, *senzačný (bytík)* – *senzi (bytík)*. Hoci dnes môžeme v slovenských textoch nájsť popri grafickej podobe *trendy* aj doklady o používaní podoby *trendi* s mäkkým *i*, ktorá je zrejme ovplyvnená prídavnými menami *krimi*, *sexi*, *senzi*, odporúčame uprednostňovať podobu *trendy* s ypsilonom. Táto podoba je už v slovenčine zaužívaná.

**Kakabus.** – Odkiaľ, prosím Vás, pochádza slovo *kakabus* a je spisovné?

České slovo *kakabus* vo význame „mrzút, zamračený človek“ pochádza z latinského slova *caccabus* a z gréckeho *kakkabos*, ktoré označujú „začadený hrniec“ (podľa Stručného etymologického slovníka jazyka českého J. Holuba a S. Lyera). V slovenčine namiesto slova *kakabus* máme slová *mrzutec*, *namosúrenec*, *namrzenec*, *mrzút*, *mrzúň* atď.

**Priezvisko Bukowski.** – Ako mám skloňovať cudzie priezvisko *Bukowski*?

Cudzie priezviská slovanského pôvodu, ktoré majú tvar prídavného mena, skloňujú sa podľa vzoru *pekný*: *Bukowski*, *Kinski*, *Rafalski*, *Gretzky* – *Bukowského*, *Kinského*, *Rafalského*, *Gretzkého* – *Bukowskému*, *Kinskému*, *Rafalskému*, *Gretzkému* – *s Bukowským*, *Kinským*, *Rafalským*, *Gretzkým*.

**Skloňovanie geografického názvu.** – Ako sa skloňuje názov *Nižné Kamence*?

Slovenské názvy obcí zakončené na *-ce* sú v slovenčine častejšie pomnožné podstatné mená ženského rodu. So zreteľom na to, že druhá časť názvu *Nižné Kamence* úzko súvisí so všeobecným podstatným menom mužského rodu *kamenec*, resp. s pomnožným podstatným menom mužského rodu *kamence* (doloženým v slovenských nárečiach vo význame „miesto, kde je skálie, štrk“), prikláňame sa ku skloňovaniu názvu *Kamence* ako pomnožného podstatného mena mužského rodu, napr. *z Nižných Kamencov*, *k Nižným Kamencom*, *v Nižných Kamencoch* (takéto skloňovanie je aj v miestnom úze). Pre úplnosť dodávame, že *Nižné Kamence* nie sú obec ani časť obce, preto sa tento názov v slovníkoch neuvádza.